

Az egyiptomi—izraeli különmegállapodás születése, a politikai következmények és a hosszú távú politikai bizonytalanság háttérbe szorította a gazdasági konzekvenciák elemzését. Holott kétségtelenül a térség két jelentős gazdasági súlyt képviselő országáról van szó. Mindkét országban a gazdasági nehézségek alapvető oka a térségben uralkodó háborús konfliktus volt.

A gazdasági szakértők a különmegállapodás következményeit részletesebben mérték fel Izrael esetében, véleményük azonban — hisz az aláírás óta még csak rövid idő telt el. — gyakran csak feltételezéseken alapul. Mindazonáltal kétségtelen, hogy a Szadat—Begin alku legalábbis rövid távon nem jelent hatásos gyógyírt Tel Aviv gazdasági problémáira.

A kereskedelem esélyei

Lássuk a katonai kiadások kérdését. 1978-ban Izrael 182 milliárd izraeli fontnyi (1 dollár 24 izraeli font) költségvetéséből 55 milliárdot a hadügyi tárca emésztett fel. Egy általános közel-keleti rendezés következtében ez az összeg nyilvánvalóan rövid idő alatt a töredékére lenne csökkenthető. Az ország azonban csupán Egyiptommal szüntette be a hadiállapotot, az ellenségeskedés nem szűnt meg sem Szíriával, sem pedig Jordániával. A hadikészültség tehát nem szüntethető meg, ennél fogva nem mérsékelhető az általános hadkötelezettség időtartama sem. Következésképpen a hadseregéből nem szabadítható fel munkaerő az ipar számára. Sőt, rövid távon az ország katonai kiadásai még növekedhetnek is. A Sínai-félsziget kiürítése után az otthagyt légitámaszpontok helyett feltehetően — most már a Negev-sivatagban, tehát az 1967 előtti határok mögött — újakat kell létrehozni a régi egyiptomi—izraeli határ mentén is.

Ezekre a munkákra nyilvánosan nem készült költségvetés, a költségek nagyságát azonban jól mutatja, hogy két katonai repülőtér létesítése és felszerelése a Negevben mintegy 1 milliárd dollárba kerül. A katonai kiadásokon kívül jelentkeznek a Sínai-félszigeten eddig létesített és a különmegállapodás értelmében felszámolásra kerülő izraeli települések kiürítésének költségei. Tizennégy kisebb-nagyobb kolóniáról van szó, a legnagyobbak a Rafiah-övezetben találhatóak, itt mintegy 1000 család él. A településekkel foglalkozó szervezet véleménye szerint egy család átköltötése a félszigetre 50 000 dollárba kerül, ehhez az összeghez kell még hozzáadni a telepések saját beruházásainak értékét.

A különmegállapodás végrehajtásával együtt járó többletkiadások tetemes részét ugyan fedezi a megajánlott amerikai pénzügyi segítség, azonban a költségvetés deficitjének mérséklődésére nem lehet számítani. Ellenkezésképp: a már említett 182 milliárd fontos büdzséhez már korábban egy 27 milliárdos kiegészítést terjesztettek be és várhatóan ezt a kiadások további felszámolása követi majd. Mindez pedig csak növelni fogja a jelenleg is 40 százalékos inflációt.

Az állami kiadásokkal finanszírozott új projektumok ugyanis — például az új védelmi vonal Egyiptommal szemben — többletigényt fog támasztani a munkaerő iránt. Új munkaerő azonban az izraeli gazdaságba aligha vonható be. Jelenleg a feldolgozóipar annak ellenére is munkaerőhiánnyal küzd, hogy a megszálva tartott Nyugati Partról és a Gázai-

övezetből 60 000 arab munkást foglalkoztatnak izraeli üzemek. (Újabban 1000 libanoni keresztény vendégmunkás is megjelent.)

Az ország munkaerő-gondjainak fényében nem meglepő, hogy már a Camp David-i megállapodás másnapján felmerült, hogy izraeli építési vállalkozások egyiptomi munkaerőt alkalmaznának. Az ilyen kísérletnek a szakszervezeti mozgalom, a befolyásos Hisztadrut természetesen ellenzője, de politikusok is tartanak attól, hogy túlságosan szoros függés keletkezne az arab munkaerőtől.

Sokat beszéltek a különmegállapodás kapcsán a két ország kö-

CARTER, SZADAT ÉS BEGIN A KÜLÖNBÉKE ALÁÍRÁSA UTÁN

Egy család átköltötése 50 000 dollárba kerül

zötti gazdasági együttműködés távlatairól is. Csakis távlatokról lehet ugyanis szó, a rövid távú lehetőségek elenyészőek. Izraeli szakértők szinte egybehangozóan úgy vélik, hogy az Egyiptomba irányuló kivitel az első időben aligha haladja meg azt a mintegy 80 millió dolláros értéket, mely az előirányzott egyiptomi olajimport ellentételezéséhez szükséges. (A kiürítendő olajmezőről származik Izrael olajfelhasználásának 10 százaléka. A különmegállapodás keretében Egyiptom kötelezettséget vállalt, hogy a szükséges mennyiség továbbra is eljut Izraelbe.)

Hosszú távú együttműködési elgondolások viszont gyakran felmerülnek. Ilyen elképzelés például izraeli részről a Nílus vízének hasznosítása. Jelenleg az ország a Genezarat-tóból szivattyúztatja a vizet a Negev-sivatagba, a jövőben — így a javaslat — célszerű volna 750 millió köbméter Nílus-vízét köbméterenként 2 fontért Egyiptomtól vásárolni. A Nílus vízének nagy része ugyanis felhasználatlanul ömlik a tengerbe.

Egy másik elgondolás arra épít, hogy izraeli szakemberek még a megszállás idején gázmezőt fedeztek fel a Sínai-félszigeten. Az volt az elképzelésük, hogy 100 kilométer hosszú vezetékkel eljuttatják a nyersanyagot a Negev vegyipari üzemébe és így importált kőolajat takaríthatnak meg. A kivonulással a kiaknázás lehetősége elvileg megszűnt, azonban vélemények szerint Egyiptomnak még nincs szüksége a leletre. Kézenfekvő a megoldás — így a Tel Aviv-i szakemberek: engedélyezze Kairó a vezeték megépítését és adja el Izraelnek a földgázt. Lehetőség volna — ez is izraeli javaslat — kőolaj közös kutatására és kiaknázására is a Sínai-félszigeten.

A két ország közötti gazdasági együttműködés terjedelme és fejlődésének üteme természetesen a politikai kapcsolatok alakulásától

Közel-Kelet

Különbékemérleg

Az alku gazdasági háttere

Bizalom- és stabilitáshiány

teljes kapacitását alig tudja kihasználni.

A belső fogyasztásban az import részaránya állandóan nőtt anélkül azonban, hogy ezt Egyiptom exportképességének növekedése követte volna. (Sőt: érdekeltség hiánya miatt a parasztok csökkentik a hagyományos kiviteli cikk, a gyapot vetésterületét.)

Függések hálója

A gazdaság működését csak külföldi hitelek állandó felvételével lehetett biztosítani. Becslések szerint 1977 végéig csupán az arab országokból különböző jogcímenek 13,4 milliárd dollár áramlott Egyiptomba. 1976 végére azonban Kairó képtelenné vált adósságai törlesztésére, a felvett hitelek kamatainak fizetésére. Külföldi tartozásai ekkor több mint 12 milliárd dollárt tettek ki.

A Nemzetközi Valuta Alap nyomására a kormány drasztikus intézkedéseket hozott, leértékelték az ország valutáját, megszüntették az alapvető fogyasztási cikkek központi ártámogatását. A hitelezők hajlandónak mutatkoztak arra, hogy az adóssághegy rövid lejáratú részét hosszú lejáratúvá ütemezzék át. (Ez óriási könnyebbség és kétségkívül lélegzethézaghoz juttatta Kairót.)

Egyiptom egy tekintetben kölcsönös függésben is van gazdaságilag a térség arab államaival: a munkaképes lakosság 20 százaléka más, általában szomszédos arab országokban dolgozik. Ezzel pedig a vendégmunkások hazautalásai a fizetési mérleget javítják. Másrészt az egyiptomi szakemberek döntő szerepet játszanak számos arab országban. Egyiptom azzal, hogy aláírta az Izraellel kötött különmegállapodást, megrontotta viszonyát a térség legtöbb arab országával és Oman kivételével minden arab kőolajtermelővel. Ez gazdasági téren sokba kerülhet Kairónak. Sem Izrael, sem pedig az Egyesült Államok nem képes arra, hogy a kieső arab pénzügyi segítséget teljesen pótolja és a munkaerő-kapcsolat kérdése hirtelen nyíltá vált.

Mind Kairó, mind Tel Aviv számít arra, hogy a különbéke után a külföldi beruházások gyorsuló ütemben áramlanak majd a két országba. Aligha valószínű azonban, hogy a jelenlegi helyzetben az érintett kormányok erre megfelelő ösztönzőket tudnának kilátásba helyezni. A különmegállapodás ugyanis nem hozott létre a térségben békét és hiányzik a befektetők számára elengedhetetlen politikai stabilitás.

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

Öt esztendő Videla lágereiben

OGGI

A 36 éves Gianfranco Testa atya, misszionárius, testén hordja még az argentinai börtönökben eltöltött négy év és nyolc hónap kínzásainak nyomait. Nemrégiben tért vissza Itáliába, s jelenleg a nővére és sógora vendégeként Cuneóban él. Már előre szabadkozik, hogy jó néhány dolgot ki kell hagynia a beszámolóból, hiszen — mint mondja — „sok pap még mindig börtönben sínylődik, és nem akarok ártani nekik a leleplezésemmel. Szinte bizonyos, hogy az argentin hatóságok alaposan mérlegre teszik majd szavaimat — s ezeket a még börtönben sínylődőkkel fizettetik meg. Mindenesetre, az igazságot nem szabad sem meghamisítani, sem pedig elhallgatni. Hiszen ez a bűnrészesség vállalását jelentené, mégpedig egy olyan rendszerrel, amelyik erőszakkal és brutalitással tiporja sárba az emberi méltóságot”.

Gianfranco Testa atyát 1974. április 15-e éjszakáján tartóztatták le. „Azzal vádoltak — mondja az atya —, hogy segítséget nyújtottam egy — rendőrökkel való összetűzés során megsebesült — szélsőbaloldali fiatalnak. Tizennyolc év körüli fiú volt. Az arcát sebesítette meg egy golyó. Nagyon vértett. Szívfájdítóan sirt az utca egyik sarkán, miközben körülötte az emberek fejvesztve menekültek, a rendőrség pedig tovább lövöldözött. Akkor a fiú fölé hajoltam, kényelmesebb

helyzetbe helyeztem, és a sebet igyekeztem a lehető legjobb tudásom szerint megtisztítani, majd bekötöni.

Ismertem őt, de csak látásból. Valójában nem tudtam, hogy kicsoda. Ő is megismert engem. Arra kért, kísérjem el egy közeli házba. „Ott — mondta — majd kezelnek engem. De, ha itt maradunk, akkor nemcsak engem, hanem Ön is letartóztatják.” Öszintén szólva, abban a pillanatban csak arra gondoltam, hogy segítek rajta, s egyáltalán nem is jutott eszembe, hogy a rendőri razzia néhány percen belül hozzánk ér... Elkísértem őt abba a lakásba... Mielőtt eljöttem volna, mégegyszer, a biztonság kedvéért megnéztem őt — a sebe nem volt súlyos. Éppen indulóban voltam, amikor megérkeztek a rendőrök, és lezártak minden kijáratot. A lakásban talált többi fiatallal együtt engem is letartóztattak.

Szenyes kis szobába kényszerítettek, ahol csak egy asztal, egy szék és egy lámpa volt. A kérdező tiszt szívélyesnek látszott. Azt mondta: tőlem nem vár mást, mint néhány információt az ERP-ről (így hívták az illető ultrabaloldali szervezetet) és vezetőiről. Egyáltalán semmit sem tudtam róluk, de persze ezt nem hitték el. Sőt, inkább úgy vélték, hogy hallgatásommal fedezek valakit. S ekkor kezdtek el kínozni.

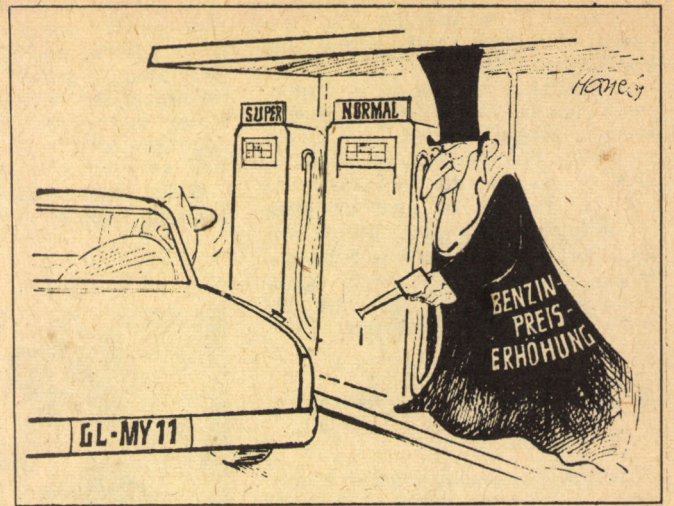
Hogy hogyan kerültem éppen az ultrabaloldaliak közé? Arra a környékre, amely közismerten az ő „hatáskörükbe”, ellenőrzé-

si körzetükbe tartozott? Nos, ez éppenséggel az én munkaterületem is volt. Hiszen misszionárius voltam, s nekem is ez volt a „körzetem”...

Az első kérdezőbiztos után más rendőrökre bíztak, akik azt kapták feladatukul, hogy mindenáron, akár erővel is szedjék ki belőlem a terrorista szervezetre vonatkozó információkat. Pofonok, ökölcsapások az arcunkba, rúgások a bordáim közé és az alhasba — olyan bánásmód volt ez, aminek ugyancsak nehéz ellenállni. Utótték-verték a fejemet, s beszakadt a dobhártyám is. Belenyugvással viseltem. Fizikai állapotom ellenére, mégsem omlottam össze — a hit erőt adott. Lehetséges, hogy ha tudtam volna valamit — el is árultam volna. De valóban semmi mondanivalóm nem volt. Arra gondoltam, hogy halálra kínoznak. Csak hajnalban küldtek vissza a cellámba. Már éppen elaludtam, amikor belépett valaki, s a kínzások újra kezdődtek. Néhány nap múlva békén hagytak. Valószínűleg, mert észrevették, hogy hívó vagyok. Ekkor azonban már gyanús személy voltam. S az eredeti vádhoz, a „tiltott szövetségés”-hez egy teljességgel kitalált más vádat is csatoltak: a „fegyveres rablás kísérleté”-t. Ez szükségmegoldás volt, hogy börtönben tartsanak, s így akadályozzák meg az észak-argentinai Chaco vidékein kifejtett missziós tevékenységem folytatását.

Isabelita Perón kormánynának bukása és Videla tábornok érkezése remény-

DRAKULA ÚJRA MEGJELENT

A benzináremelés köpenyében...

(Kölner Stadt-Anzeiger)

nyel töltött el bennünket. Azt hittük, hogy szenvedéseink véget érnek...

Elégséges garancia volt erre Videlának az egyetértés és a társadalmi igazságosság alapján meghirdetett programja. Ez a remény azonban sajnos rövid ideig tartott. Mert valójában, a demokráciára vonatkozó ígéretek után Videla rezsimje az előzőeknél is vadabb diktatúrává változott.

A sétákon néha azt hallottuk, hogy valaki meghalt, néha pedig azt, hogy valaki megőrült. Egy rabtársam elmesélte a tucumani koncentrációs táborban szokásos borzalmas kínzásokat: az elektromos „kezelést”, az úgynevezett „nyúlketrec”-et, s a fullasztós kínzást. Az első abból áll, hogy fémhuzalokat vezetnek a bőr és a körmök alá, a fülbe és a

szembe. S ezt a fémhuzalt aztán rákapcsolják a hálózati áramra... A „nyúlketrecek” tulajdonképpen nagyon kicsi vasketrecek, amelyekben a foglyoknak órákat kell tölteniük. A ketrecek oly módon vannak felfüggesztve, hogy aki bennük van, kénytelen elviselni a többiek rázúduló ürülékét. A fullasztós kínzás során a lábuknál felakasztott foglyokat vízzel teli hordóba lógatják, s csak akkor húzzák őket ki, amikor már fulladozni kezdenek. Jelen van egy fehér inges orvos is: minden kihúzásakor megvizsgálja a szerencsétlent, s ha úgy találja, hogy még életképes — a kínzás folytatódik.”

Testa atya borzalmas tapasztalatainak története 1978 decemberében fejeződött be. Négy év és nyolc hónap fogság után.

A KÉPZŐMŰVÉSZET BARÁTAINAK AJÁNLJA

az Állami Könyvterjesztő Vállalat József Attila könyvesboltja

... pld. Françoise Gilot-Carlton Lake: ÉLETEM PICASSÓVAL	56 Ft
... pld. Haulisch Lenke: VASZARY JÁNOS	258 Ft
... pld. LESZNAI-KÉPESKÖNYV. Lesznai Anna írásai, képei és hímezései	80 Ft
... pld. Pierre La Mure: MOULIN ROUGE Henri de Toulouse-Lautrec életregénye	55 Ft
... pld. Németh Lajos: KONDOR BÉLA	98 Ft
... pld. Herbert Read: A MODERN SZOBRÁSZAT	95 Ft
... pld. Maurice Serullaz: AZ IMPRESSZIONIZMUS ENCIKLOPÉDIÁJA	136 Ft
... pld. N. Skarovszkaja: NAIV MŰVÉSZET A SZOVJETUNIÓBAN	211 Ft
... pld. Solymár István: NAGY ISTVÁN	250 Ft
... pld. Székely András: CSÓK ISTVÁN	98 Ft
... pld. Felix Timmermans: PIETER BRUEGEL SZENVEDÉLYES ÉLETE	56 Ft
... pld. ÚJ MAGYAR KÉPTÁR. A Magyar Nemzeti Galéria festészeti gyűjteménye	216 Ft

A felsorolt kötetek megrendelhetők a kitélt, kivágott és címünkre, borítékban beküldött hirdetés alapján. Postán utánvétellel szállítunk, 200 Ft felett portómentesen. 400 Ft felett, kérésre négyhavi, 600 Ft felett hathavi részletfizetési kedvezményt adunk. A 3 százalékos kezelési költséget és a portóköltséget felszámítjuk. Tekintettel a korlátozott példányszámokra, a megrendeléseket beérkezési sorrendben teljesítjük.

Címünk: Állami Könyvterjesztő Vállalat
József Attila könyvesbolt

Budapest IX., Dési Huber utca 7. 1098
Telefon: 477-138

A megrendelő neve:

Pontos címe:

Részletfizetésnél:

Anyja neve:

Születési helye, ideje:

Személyi igazolványának száma:

alírási

KERESSE FEL KÖNYVESBOLTUNKAT, GAZDAG VÁLASZTÉKKAL VARJUK!

Videoforradalom

A tévémonopólium alkonya?

Betamax, VHS, Magavision

Fejlődésének új, mérföldkövet jelentő állomásához érkezett el ma-napság a szórakoztató elektronikai iparág: beköszöntött a képmagnetofonok és a képlemezjátszók tömegtermelésének „korszaka”. Bár ma még az újabb „videokorszak” elején járunk, a nem távoli jövőben megszokottá válik majd világ-szerte a tv-műsorok tetszés szerinti otthoni rögzítése és kívánság szerinti lejátszása, vagy akár játék-filmek képmagnókazettán való otthoni tárolása és a házi archívum megjelenítése a képernyőn.

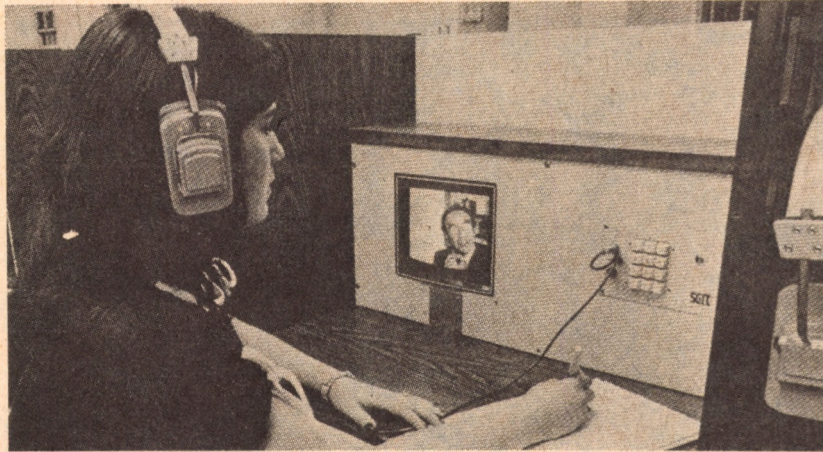
Ugyancsak lehetővé vált — a lemezjátszóhoz hasonlóan — filmek, ismeretterjesztő műsorok lemezen való tárolása, megvásárlása és természetesen leforgatása a képernyő számára.

A hatás

A házi videorendszer megteremtése szinte beláthatatlan lehetőségeket nyújt az otthoni szórakozás kiszélesítésére, s egy csapásra megszünteti a televízió esti monopóliumát a családok többségénél. Mint minden technikai újdonság — ilyen volt a közelmúltban a zsebszámológép és a kvarcóra — a képmagnók és a képlemezjátszók elterjedése is azonnal éles konkurrenciaharc-hoz vezetett a tőkés világban a minél nagyobb piaci részesedés elnyeréséért. Sok esetben a vásárló nem is sejti milyen küzdelem folyik a kulisszák mögött a gyártók között a szórakoztató elektronikai iparban, s ez a vetélkedés korántsem tartozik a könnyű műfajok közé.

A fejlett tőkés országokban 1975-ben véget ért a színes televíziók több mint egy évtizede tartó szédületes konjunktúrája (a piac nagymértékben telítődött, és a gazdasági visszaesés miatt elhalasztották a luxusjellegű vásárlásokat), s az iparág gyártási és eladási statisztikái ma már pangást jeleznek. Az amerikai és a nyugat-európai nagy elektronikai cégek Japánra vádolták az iparág válságáért, mert — véleményük szerint — a szigetország szórakoztató elektronikai ipara az egész világot elárasztotta olcsó és jó minőségű termékekkel, mindenekelőtt színes televíziókészülékekkel. (A japánok a „hólabdát” tovább dobták Tajvannak és Dél-Koreának, ezek az országok ugyanis még a japánnál is olcsóbb áron önzöllötték el készülékeikkel a piacot.)

A kedvezőtlen helyzetből ismét Japán vezette ki az iparágat, amikor 1976-ban nagy sorozatban hozzáfogott a házi használatú képmagnetofonok gyártásához. (Érdemes megjegyezni, hogy az első ilyen képmagnókat a holland Philips cég kezdte el gyártani és forgalmazni még 1971-ben, de az évtized köze-

KEPMAGNÓ A MARYLANDI EGYETEMEN

'Egelőre nincs kilátás az árak lényeges csökkenésére

péig az új termék számára nem sikerült jelentősebb, nagyobb piacot találni, elsősorban a magas ár miatt.)

A képmagnó tömeges elterjedése új iparágakat teremtett, másokat pedig elindított a lassú sorvadás útján. Az amatőrfilmezést fokozatosan felváltja majd az elektronikus kézi tévékamera, a házi mozivetítő-gép szerepét pedig a lejátszóra is alkalmas képmagnó, illetve a képernyő veszi át. Létrejött a videoszalag és -kazetta iparág, s cégek tucatjai foglalkozik üres és műsoros kazetták előállításával. A képmagnó-tulajdonosok tetszésük szerint vásárolhatják meg kazettájában kedvenc filmjeiket, a sokszor látni kívánt sporteseményeket, s bármikor lejátszhatják a képernyőre szalagtárjuk bármely műsorát.

A képmagnó segítségével rögzíteni lehet bármely tévéműsort a képernyőről „örökös használatra”. Nagy változás, hogy a képmagnetofon kiküszöböli a programütközéseket a családi életben. Ha valaki szeretne egy filmet megnézni a tévében, de ugyanakkor meghívása van vagy koncertjegy, csak egy kapcsolat, s a képmagnó a kívánt időben felveszi a filmet későbbi lejátszásra. Az egyre szűkülő szabad időben tehát — a képmagnó segítségével — lehetőség nyílik a „programhalmozásra”. (A képmagnó megjelenése és elterjedése persze jó néhány problémát is felvet: a „szabad” műsorfelvétellel hogyan alakulnak a szerzői jogok és jogdíjak, a műsoros kazetta nézése — azaz a képernyő lefoglalása — miként befolyásolja a hirdetéseket stb.)

A részesedési háború

A japán elektronikai ipar jó érzékkel időben észrevette a képmagnók házi elterjesztésében rejlő óriási üzleti lehetőségeket. Az Egyesült Államok és Nyugat-Európa ez esetben is későn ébredt, a japán gyártók szinte behozhatatlan piaci előnyre tettek szert. A nagy

japán cégek — JVC, Sony, Hitachi, Toshiba, Matsushita — havonta százezer készüléket exportálnak, s az USA tavalyi 480 000 darab képmagnó-behozatala teljes egészében Japánból érkezett. Jelenleg mintegy kétmillió képmagnó működik az Egyesült Államokban és Nyugat-Európában, s a piac egyre nagyobb lehetőségeket kínál. Az előrebecslések szerint idén 1,7 millió új készülék talál majd gazdára, 25 százalékkal több, mint az elmúlt esztendőben. (Egy amerikai felmérés szerint 1985-ben az USA-ban az eladások száma eléri majd a kétmillió darabot.) Tavaly a képmag-

egymás rovására. A hetvenes évek elején még csak két képmagnó-rendszer működött, a Philipsé és a Sonyé. Ez utóbbi úgynevezett Betamax-rendszerét fogadták el szabványként Japánban és az Egyesült Államokban is. Amikor a Sony a többi japán gyártót is rá akarta bírni rendszere alkalmazására — tehát az egyeduralom megszerzése volt a cél —, meglepetésre a Matsushita konzern és leányvállalata, a JVC ezt nem fogadta el, sőt kifejlesztette a teljesen új, úgynevezett VHS- (video home system) rendszert.

A Matsushita ellentámadása rövid időn belül sikerre vezetett, mert eljárását hamarosan megvásárolta a Hitachi, a Mitsubishi, az Akai, az amerikai óriás, az RCA, valamint a legnagyobb brit szórakoztató elektronikai gyártó vállalat, a Thorn. Ma már Matsushita-rendszer alapján készítik a legtöbb képmagnót a világon, de a kisebb cégek mind rendelkeznek saját fejlesztéssel. A szabványosításra tehát egyelőre nincsen kilátás.

A „képmagnóháború” második ütközetét a Matsushita nyerte meg, illetve azok a cégek, amelyek készülékei ennek a rendszernek az alapján működnek. Csakhogy az RCA most újabb háborúskodásra készül. Két év alatt az amerikai piacon „kiütéssel” győzött a Sony felett, s most nem kisebb célt tűzött maga elé, mint a számára a technikai eljárást átadó Matsushita—JVC—Hitachi fokozatos kiszorítását az amerikai piacról. A várható veszteségeikért a Matsushita Nyugat-Európában igyekszik kárpótolni magát, a Philips kárára. Persze a világszerte 400 000 dolgozót foglalkoztató holland multinacionális vállalat sem ül babéraján: új képmagnógyártat épít Ausztriában mintegy 2 milliárd schilling beruházással. 1981-től ide összpontosul a konzern képmagnógyártása, s az új üzem éves termelésre a tervek szerint eléri majd az évi 4 milliárd schillinget.

Árküzdelem a piacon

A „videopiac” növekedésével nem tud lépést tartani a kazettagyártás, valamint a műsorokat szalagra másoló iparág. Ezért viszonylag kevés műsoros kazetta van forgalomban, s azok is különböző szabványban. A képmagnógyártók ádáz versenye — világszabvány híján — szétforgácsolja az amúgy is szűkös kapacitású „rögzítőipart”. További gondot jelent a kazetta magas ára. Az üres, tehát felvételre alkalmas kazetták ára 12 dollár, míg a mozifilm tartalmazóké 100 dollár körül van. (Érdemes megjegyezni, hogy a videoparba bekapcsolódott az amerikai Fox, az angol EMI és Rank filmgyár is, de a műsoros kazetták ára ennek ellenére — vagy talán éppen ezért — nem csökken.)

A szórakoztató elektronika körhíntája azonban nem áll meg. Elsősorban ugyancsak a Philips forgalomba hozta video-lemezjátszóját. A Magavision nevű készülék a gramofonlemezre hasonlító lemezeket játszik le a televízió képernyőjére. A lemezellátás — a legkülönbözőbb 1–2 órás műsorokból — nem akadozik, nagy a választék.

A Magavision néhány hónap alatt nagy piaci sikert ért el, a Philips azonban a piaci igényeknél jóval kevesebbet tud csak gyártani. Az amerikai piacot uraló RCA viszont most sem maradt tétlen: bejelentette, hogy hamarosan forgalomba hozza saját képlemezjátszóját, 300 dollárral alacsonyabb áron mint a Philips.

GONDA GYÖRGY —
SZENTGÁLI PÉTER

A Panama-csatorna ügyében az amerikai képviselőház két hét alatt kétszer is álláspontot váltott. Ez nemigen mutat az amerikai törvényhozás politikai stabilitására.

Az előzményekhez tartozik, hogy — emlékeztető módon — 1977-ben Washington megkötötte Panamával az új csatornaszerződést, amelyet a múlt évben ratifikáltak. Ennek lényege az volt, hogy 1979. október 1-én megkezdődik a Panama-csatorna átadásának folyamata és a fontos vízi út végérvényesen 2000. január elsején kerül Panama fennhatósága alá. A szerződés szerint az amerikai kézben levő csatornaövezet felett azonban már október 1-től kezdve érvényes a panamai jogi fennhatóság, és az övezetet Panama a következő két és fél esztendő folyamán fokozatosan saját területébe integrálja.

Szeptember 20-án, 11 nappal a szerződés életbe lépése előtt az amerikai képviselőház váratlanul 203:192 arányban elutasított egy olyan végrehajtási törvényjavaslatot, amely engedélyezte a szerződések életbe léptetését. Néhány nappal korábban pedig a szenátus 60:35 arányban ugyanezt a végrehajtási utasítást elfogadta.

Néhány napig tartó feszültség után a képviselőház fordított korábbi álláspontján és 232:188 arányban mégis elfogadta a végrehajtási utasítást tartalmazó törvényt.

A panamai csatorna nemcsak kereskedelmi szempontból, de stratégiai is olyan jelentős volt az USA számára, hogy felmerül a kérdés: Washington miként határozhatta el magát arra, hogy a csatorna felett gyakorolt szuverenitását — ha fokozatosan és lassan is, de — átadja Panamának. Elsősorban azért, mert a Panama-csatornának az USA számára ma már távolról sincs az a stratégiai fontossága, amit egészen a második világháború végéig bírt. Addig az időpontig az USA tengeri stratégiája az úgynevezett „két óceáni flottára” volt felépítve. Ez azt jelentette, hogy Washington arra törekedett, hogy az Atlanti- és a Csendes-óceánon is egyforma erősségű hajóhadat tartson fenn. Háború, különösen kétfrontos háború esetén (mint amilyen a második világháború az USA számára volt), ezeknek a flottáknak minél gyorsabb ide-oda mozgatása a hadviselés szempontjából valóban létfontosságú volt. Rooseveltnél — amint hírül vette a Pearl Harbor elleni támadást — első intézkedésként biztosította a Panama-csatorna védelmét.

A század elején Theodore Roosevelt elnök volt az, aki felismerte, hogy a panamai földszoros átvágása esetén a csatorna mekkora fontosságú az USA számára. Az a Roosevelt egyébként is a kolonializmus egyik harcos egyénisége volt, akinek nevéhez az „ágyúszád” és a „furkós bot” diplomáciájának fogalma fűződik. Mindkettőt a legnagyobb mértékben alkalmazta az első panamai szerződés megvalósítása végett. (A dolog nem ment könnyen. Nemcsak a franciák korábbi, csóddal végződött kísérlete tártá fel a rendkívüli műszaki nehézségeket. A problémák részben politikai jellegűek is voltak, mert a mai csatorna akkor még Kolumbia köztársaság területén feküdt.)

Az amerikai kongresszus 1902 júniusában a panamai földszoroson át vezető csatorna megépítése mellett döntött és késznek nyilatkozott

40 millió dollárért megvásárolni a francia társaság jogát és örökét, de csak abban a pillanatban, amikor Kolumbiával létrejön a szerződés a csatorna építéséről, annak ellenőrzéséről, és az Egyesült Államok részére biztosítandó teljes szuverenitásról az építendő csatorna zónájában.

Megfelelő politikai nyomás felhasználásával 1903. január 22-én aláírták az úgynevezett Hay—Heran szerződést, melyben a kolumbiai kormány évi 250 000 dollár bérért teljes amerikai szuverenitás mellett egy tíz kilométer széles csatornázónát engedett át az USA-nak kilencvenkilenc évre. A kolumbiai

1978. JÚNIUS 16.: A PANAMA-CSATORNA SZERZŐDÉS MEGERŐSÍTÉSE*

Saját kezelésükben hasznosítsák a létesítményeket

parlament azonban még ugyanez év nyarán nagy többségben megtagadta a szerződés ratifikálását.

Roosevelt kijelentette: „A csatornát megépítjük.” És életbe lépett az ágyúszád-diplomácia. Kolumbiában zavargások keletkeztek. Az amerikaiak Guerrero személyében megtalálták a megfelelő partnert. Mikor a zavargások tetőpontjukra hágtak és „az amerikai állampolgárok védelmében” megjelentek Colón kikötője előtt az amerikai hadihajók, Guerrero kikiáltotta a Kolumbiától való elszakadást és a Panamai Köztársaság megalakulását. Ennek első elnöke természetesen ő lett. Mondani sem kell, hogy az új állam ratifikálta azt a szerződést, amelyet korábban a bogotai parlament elutasított. Így aztán tízévi kemény munka után 1914-ben megnyílt a Panama-csatorna.

A régi csatornaszerződés szerint az amerikai fennhatóság alatt álló csatorna és az övezet panamai szempontból exterritoriális területe volt. Ennek az állapotnak a megszüntetése volt a második világ-

Panama-csatorna

Átmenet 2000-ig

Viharok a kongresszusban

Carter kényes pozíciója

jóváhagyott, az nem más, mint „az eredeti szerződés műtyürrékké teleaggatott csontváza”.

Felmerül a kérdés, hogy a panamai kormány hogyan és miért ment bele ezekbe a kikötésekbe. Elsősorban azért, mert a nacionalista kedélyek annyira felkorbácsolódtak, hogy a jelenlegi elnöknek, Rovónak az a legfontosabb, hogy a panamai zászlót végre kitűzhesse a csatornaövezetben. Azonkívül azt sem szabad elfelejteni, hogy a kicsiny, alig kétfélmillió lakost számláló állam gazdaságilag továbbra is az USA-tól függ. Némi rezen kívül semmiféle értékes nyersanyaggal nem rendelkezik. Döntő kérdés még a révkalauzok és általában a technikai személyzetnek a kérdése, a hajózási feladatok ellátására Panama nem rendelkezik kiképzett emberekkel és azokat továbbra is amerikaiaknak kell ellátniuk. Ha idő előtt visszavonulnának, a csatorna üzemeltetése lehetetlenné válna.

A most lezajlott és viszonylag gyorsan megoldódott válság természetesen az amerikai belpolitika szempontjából is sokatmondó. Annak idején a szerződés elfogadtatása Carter jóformán egyetlen jelentős belpolitikai sikerének minősült a kongresszusi ellenzékkel szemben. A mostani, rövid válság idején általános volt a vélemény: ha nem sikerül megfordítani a képviselőház állásfoglalását, az egyébként is nehéz és ingatlag belpolitikai pozíciókkal rendelkező elnök szinte tarthatatlan helyzetbe kerülhet. Ezt (nyilván sűrű kulisszák mögötti tárgyalásokkal és az erőteljes belső nyomás alkalmazásával) sikerült elkerülni. A jelek azonban arra mutatnak, hogy a nemzetközi és különösképpen a latin-amerikai események fejlődésétől függően a Panama-csatorna problémája az átmeneti időszak hosszú éveiben még okozhat feszültségeket.

WESSELÉNYI MIKLÓS

DIPLOMÁCIA

Moszkvában az amerikai és Washingtonban a szovjet nagykövetség épülete egy ideje szűknek bizonyul a mind szélesebb körű tevékenység folytatásához. Így egy korábbi államközi szerződés alapján előtérbe került, hogy mindkét állam létrehozza új nagykövetségi épületét. Ilyen építkezések elvégzésére általában helyi erőket alkalmaznak, de jelentős munkát végeznek az otthonról érkezett csoportok is. Ez utóbbiak tevékenysége többnyire bizalmas jellegű, főleg az épületen belüli szerelésekkel áll összefüggésben, és azt célozza, hogy minden tekintetben megfeleljen a biztonsági követelményeknek.

A diplomáciai képviselők általában külön épületben működnek. Az épület mérete összefügg a munka mennyiségével. Kisebb intenzitású kapcsolat esetén villa nagyságú épület teljesen kielégíti az igényeket. Az esetek többségében az épületek a küldő állam tulajdoná-

ban vannak, néha azonban azokat a nagykövetségek csak bérlik. Az államközi kapcsolatok élénksége hatással van a nagykövetségi épületek méreteire is: egyre több alkalmazottat kell íróasztalhoz ültetni, több fogadóhelyiségre van szükség, így mind nagyobb épületekre van szükség.

Az utóbbi évtizedekben elterjedően van sok országban a diplomáciai képviselőknek irodaházakban való elhelyezése. Ez kisebb költséggel jár, az irodaházak a városok központi helyein helyezkednek el, biztonsági szempontból azonban kevésbé kielégítő megoldást jelentenek, mivel nehezebben elválaszthatók a ház többi részétől. Márpedig a diplomáciai képviselők helyiségeiben bizalmas irattár és rejtjeltechnika van elhelyezve, amit védeni kell a külső behatolástól. Egyes más helyeken nagykövetségek még szállodákban működnek.

* A megerősítő okmányok aláírói, Jimmy Carter amerikai és Omar Torrijos panamai államfő mögött Andrew Young, akkori ENSZ-nagykövet, Zbigniew Brzezinski nemzetbiztonsági főtanácsadó és John Sparkman dél-alabamai szenátor láthatók.

Vészjelző sziréna

Munkanélkülivé lett hajók

Szocialista kereskedelmi flották

Bár a világkereskedelem lassú növekedése a tengeren szállított áruk mennyiségének emelkedésével jár együtt, a fejlett tőkés államok hajóépítő ipara nemrégiben kénytelen volt megszólaltatni a vészjelző szirénát.

A túlbiztosítás bosszúja

A világ kereskedelmi flottájának befogadóképessége szédületes fejlődésen ment keresztül. 1955-ben a hajók össz-befogadóképessége 82 millió bruttóregisztertonna (BRT) volt, jelenleg pedig csaknem eléri az 500 millió BRT-t. Különösen sok tengeri szállítójárművet építettek az évtized első felében, mert a Szezei-csatorna lezárása hatalmas pánikot váltott ki a kereskedők körében. A „túlbiztosítás” azonban megbosszulta magát: az „úszó városok” közül jó néhány ma már békésen, de üresen ringatózik rakomány hiányában. A kritikus helyzet kialakulásában ráadásul nem kis része volt és van a tőkés recesszióknak, illetve az abból való nagyon lassú kilábalásnak.

Az egész tőkés világon végigsöprő erős gazdasági visszaesés a hajógyártást kétéves késéssel érte el.

A nagy hajóépítő nemzetek — USA, Nagy-Britannia, Svédország, az NSZK, Norvégia — a japán hajógyártást tették meg bünbaknak a rendelkezések hirtelen visszaeséséért. A „felkelő Nap országának” hajógyártása a hatvanas évek közepétől magához ragadta a vezető szerepet, s a megrendelések számottevő részét elnyerte. A hajók kedvező műszaki tulajdonságai, a rövid vállalási határidő és nem utolsósorban az igen kedvező ár biztosította Japán világelsőségét a hajógyártásban. A közös piaci országok, valamint az Egyesült Államok a „boom” erőteljes hanyatlásakor felszólították Tokiót: korlátozza a hajóexportot, emelje fel az árakat és néhány éven át a beérkezett megrendelések felét adja át konkurenseinek. Hosszas alkudozások után a japán gazdasági vezetés csak az exportárak felemelésére volt hajlandó.

Japán mellett az úgynevezett újonnan iparosodó országok is a támogatás középpontjába kerültek. Brazília, Szingapúr, Tajvan és Dél-Korea ugyanis az évtized elején megkezdte hajógyártásának erőteljes fejlesztését, s ennek gyümölcse az évtized közepére érett be: korszerű hajók (és kedvező áraik) révén még Japántól is sikerült elszipkázniuk a megrendelések egy részét.

A japán hajógyártás ellen intézett dühös támadások egycsapásra alábbhagytak, amikor kiderült, hogy a dekonjunkúra hullámai a

HAJÓK A GDANSKI KIKÖTŐBEN

Lengyelország az ötödik legnagyobb exportőr

szigetország dokkjait is elérték. 1978-ban a japán exportszerződések tonnában számított mennyisége az előző évhez képest 44 százalékkal csökkent. Egyre másra jutnak csödbe a korábban virágzó üzletmenetű japán hajógyárak. Bár még mindig a szigetország építi a legtöbb tengeri kereskedelmi járművet — tavaly 4,1 millió BRT volt a rendelésállomány — a csaknem 50 százalékos visszaesés nagy riadalmat okozott az ipari körökben.

Mélypontra kerültek a nyugat-európai és az amerikai hajógyárak is tavaly: tizenkét év óta nem volt olyan alacsony a megrendelésállomány, mint 1978-ban. A gyárak csak „félgőzzel” dolgoztak, mindennaposá vált a munkások elbocsajtása. Csak Franciaországban 80 ezer hajógyári munkás vált állástalanná. A dokkok többségében csökkentett munkaidőben, sőt Nagy-Britanniában hetente mindössze 3 napot dolgoztak. A válsághangulatot fokozta az iparágban a leállított és leszerelt hajókról közölt statisztika.

Álmodó hajók

Rakomány hiánya miatt tavaly mintegy 800 tengerjárót állítottak le huzamosabb időre 30 millió BRT kapacitással, a 420 „pihenő” olajszállító összkapacitása pedig 50 millió BRT volt. (1978-ban tehát a világflotta-befogadóképesség alapján számolva — csaknem egyötöde kényszerült Czipkerózsika-álomra!) Ijesztő mértéket öltött a hajók leszerelési ütemének növekedése: 1975-ben 6,6, tavaly pedig már 15 millió BRT befogadóképességű hajót adtak el ócskavasnak. Mindez persze komoly veszteségeket okozott és okoz a tulajdonosoknak, de a kihasználatlan óriáshajók lebontása még mindig kifizetődőbb számukra, mint a tétlen — csak a költségeket emésztő — várakozás a „jó szélre”.

A Közös Piac országainak hajógyártása tavaly szinte a csőd szélén állt, s az előrejelzések szerint belátható időn belül nem várható lényeges javulás. Ezért a brüsszeli Bizottság hivatalosan is „halálra ítélte” a hajógyártó iparágat. Elhatározták, hogy 1985-ig a meglévő gyártókapacitást a tagországok a felére csökkentik, új beruházásokat nem eszközölnek, jelentősen leapasztják a hajóipari dolgozók létszámát. (Magyarán: Brüsszel áldását adta a hajóipar elsorvasztásához, sőt, sorsára hagyta a megrendült helyzetbe került hajógyártást...)

A világ hajóépítésének valóban

igyekeznek a legkisebb ráfordítással a legnagyobb haszonra szert tenni. Nem véletlen, hogy az utóbbi években katasztrófát szenvedett — és környezeti károsodást előidéző — tankhajók többsége „olcsó zászló” alatt hajózott.)

A szocialista országok hajógyártásának és tengerhajózásának sikereit nem kis féltékenységgel és irigységgel szemlélik Nyugaton. Ezekben az országokban nincsen hajóipari válság, sőt, az ágazat dinamikus fejlődik, s az igények szinte meghaladják a lehetőséget. Ma már a szocialista flotta a „kék országút”, jelentős tényezője és komoly versenytársa a nagy hagyományokkal rendelkező nyugati „hajóbusiness”-nek.

A hajógyártás és a tengeri szállítás az elmúlt évtizedben nagy fejlődésen ment keresztül a KGST-országokban. A Komplex Program is kiemelt fontosságot tulajdonít ennek az ipari, illetve közlekedési szállítási ágazatnak. A Szovjetunió rendelkezik a világ hatodik legnagyobb kereskedelmi flottájával, amelynek kapacitása az 1975. évi 15 milliárd 1980-ra 18,5 milliárd BRT-ra nő. (A tengeri szállítás népgazdasági jelentőségét jól érzékelteti, hogy a szovjet külkereskedelem több mint 50 százaléka vízi úton bonyolódik le.) A hajógyártó ipar termékszállítója igen széles, a nagy olajszállítóktól a konténerhajókig terjed.

A lengyel hajógyártás tízedik a világon, ugyanakkor Lengyelország az ötödik legnagyobb exportőr. Specialitásai a vegyianyagszállító-, a folyékonygáz-tartályhajók, a halászhajók, valamint a konténerszállító vízi járművek. Jelenleg a lengyel kereskedelmi szállítóhajók összkapacitása 4,5 millió BRT. (Összehasonlításképpen: 1970-ben a befogadóképesség 2 millió BRT alatt volt.)

A világ tengeri országújtait mind több NDK-ban készült hajó szeli. A több mint kétszáz teherhajó befogadóképessége jövőre a tervek szerint eléri a 2,2 millió BRT-t. Tavaly 60 hajó hagyta el a dokkokat, legtöbbjük a Szovjetunió számára készült, de a speciális hajók vásárlói között szerepel többek között India, Norvégia és Franciaország is.

Románia 120 hajóból álló tengeri flottája jelenleg mintegy 3,5 millió BRT kapacitással rendelkezik, s a tervek szerint ez a mennyiség a következő évtized végéig megháromszorozódik. Számottevő Bulgária és Kuba tengerhajózásának fejlődése, valamint a tengerparttal nem rendelkező Magyarország és Csehszlovákia fokozódó jelenléte a világteengereken.

Az ütemes fejlődést elősegíti az egyes országok hajógyártásának szakosodása, valamint a bővülő külkereskedelmi forgalom. A hajógyárak növekvő megrendelésállománya a kisebb KGST-országokban főleg a Szovjetuniótól származik, amely igen jelentős és biztos megrendelő. A tengerparttal rendelkező KGST-országok jelentősen fejlesztették tengeri kapuikat, a kikötőket. Erre nemcsak a növekvő áruforgalom, hanem a nagyon korszerű hajóflotta zökkenőmentes kezelése miatt is szükség volt. (A KGST-országok kereskedelmi flottája korszerű, a járművek egyharmada az utóbbi öt évben épült, 40 százaléka pedig hat-tíz évvel előtte.)

A több éve tartó folyamatok eredményeként a világ hajógyártásában és tengeri fuvarozásában polarizálódás jött létre. Nem nehéz megjósolni, hogy a jövőben a verseny élesedni fog a két pólus között, hiszen a fejlett tőkés államok hajógyártása igyekszik majd lassítani „süllyedése” folyamatát.

GONDA GYÖRGY — SZENTGÁLI PÉTER

Az öböl menti uralkodókban annak idején inkább irigységet keltett, mint ellenségeskedést a sah regionális nagyhatalmi politikája.

Hamar rádöbbenek ugyanis arra: rövid idő alatt, önerőből nem képesek megszervezni országaik védelmét, sem külső, sem belső ellenségeikkel szemben. Irán viszont nemcsak az olajkutak védelmét látta el hatalmas és egyre fejlődő arzenáljával, hanem készséggel nyújtott segítséget akkor is, amikor — mint Oman esetében történt — a belső renddel elégedetlen erők fogtak fegyvert.

A teheráni változások

A látszólag harmonikus együttélés természetesen nem volt mentes különböző zavaró tényezőktől. Az öböl országai nem bocsáthatták meg az iráni monarchiának, hogy rendkívül szoros kapcsolatokat tart fenn Izraellel. Az sem változtatott a helyzeten, hogy a sah — a pax americana első sikerein felbuzdulva — Egyiptom felé nyitott és jelentős anyagi támogatást adott Szadatnak.

A feszültség másik eleme a látványos iráni fejlesztési tervekkel függött össze. Rá kellett döbenniük, hogy bűvös körbe kerültek. Ha ráülnek pénzeszsákjaikra, és csak nézik, hogy a szomszéd ország miként fejleszti gazdaságát, Irán ezen a téren is lekörözi őket, s az Arab-félsziget hamarosan Irán felvevőpiacává válik. De ha ennek megakadályozása érdekében fejleszteni kezdik iparukat, tulajdonképpen maguk ítélik pusztulásra az évek óta változatlan, megkövesedett életmódot...

Mindenképpen óriási dilemma elé kerültek az öböl országocskái. De ha a leckét Irán adta fel, megoldásában is Irán segített. Tapasztalhatták ugyanis, hogy a modernizálás valójában korlátozott: a gazdasági élet megreformálói vaskezével vigyáznak — nehogy a változások a politikai szférákba is kiszűrődjenek.

Mindezekből logikusan következett, hogy a sah bukása nem kis riadalmat keltett a térségben, sőt, az ijedség mellett újabb dilemmákat kiindulópontja is lett. Megszűnt az a kényelmes nyugalom, amit a majd félmillió iráni hadsereg jelenlétében éreztek. A qumi udvar ugyanis nem vállalta tovább az öböl zsandárjának szerepét, hagyta szétbomlani — ez a folyamat egyébként most is tart az olajút védelmét biztosító katonai rendszert.

Tény, hogy a hatalomátvételt követő első időszakban az iráni hadsereg jelentős része együtt maradt, visszavonult a támaszpontokra és a laktanyákba. Ha egyes katonai vezetők azért nem engedték szétszűlni a hadsereget, mert arra gondoltak, hogy így majd eszköz lesz a kezükben a vallási vezetők hatalmának megtöréséhez, rövidesen rá kellett döbenniük: a vasfegyvellemel nevelt, a parancsokat gondolkodás nélkül végrehajtó testület elvesztette tartását, szégyelli múltját s nem is képes már olyan feladatok végrehajtására mint amelyek érdekében létrehozták.

A bomlási folyamatot felgyorsította az is, hogy a leginkább kompromittálódott katonai vezetőket az iszlám bíróságok futószalagon ítélték halálra, másokat pedig százával nyugdíjazták. Az iszlám gárda megszervezése azt is jelezte számukra, hogy az új vezetés nem tart rájuk igényt.

A hadsereg szerepének ártértékelése, illetve ártértékelődése a határon túl is rövidesen érthetővé vált. Mindenekelőtt visszavonták

Omanból a dofari felkelés leverésében segédkező iráni elit-alakulatokat, majd kiűrtették a milliárdos költséggel épített Shah Behar-i légi és tengerészeti támaszpontot is, s csupán egy kisebb garnizont hagytak a Hormuzi-szoros bejáratát őrző Abu Mussza szigeten.

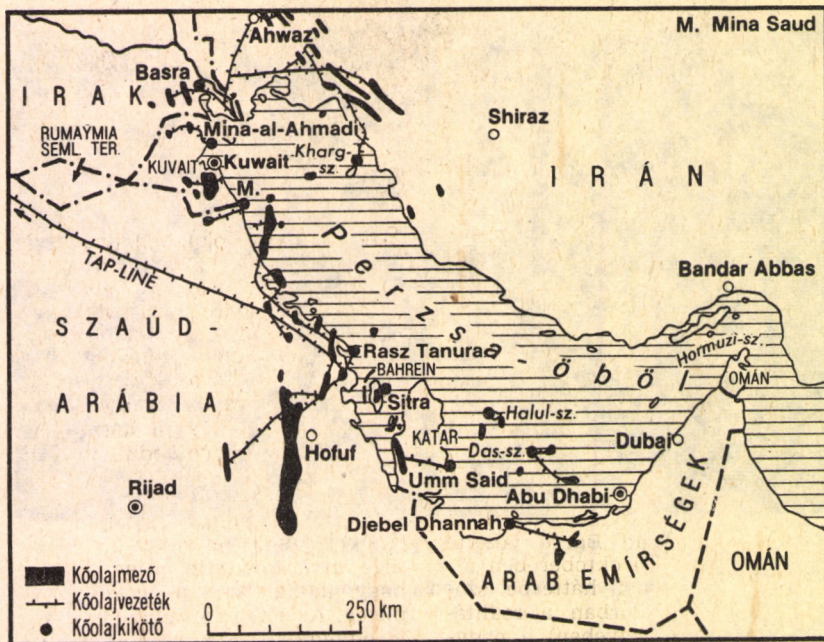
A katonai vákuum több ok miatt is aggodalmat keltett. Mivel sem Szaúd-Arábia, sem az emirátusok államszövetsége, de természetesen Kuvait sem vállalkozhatott arra, hogy katonailag Irán helyébe lép, számolniuk kellett azzal, hogy a megürült pozíciót a térség egy másik országa igyekszik majd magához ragadni. S

Közel-Kelet

Az öböl jelene

A zsandárszerep vége

A nyitás és a Korán normái

AZ ARAB-ÖBÖL, MÁS ELNEVEZÉSSEL A PERZSA-ÖBÖL TÉRKÉPE

Mint lehetőség: óvatos igazodás Khomeini ajatollahhoz

Irak ambícióit politikai szemszögből utasították el, számolva azzal is, hogy a szerepcere nem pusztán regionális, hanem nagyhatalmi problémákhoz vezetne.

Elutasítás Washingtonnak

Legegyszerűbb megoldásként kínálkozott, hogy jóváhagyólag tudomásul veszik Washington azonnali jelentkezését. Erre ugyanis szinte heteken belül sor került. Ismeretessé vált, hogy a vezérkari főnökök egyesített bizottsága az amerikai flotta megerősítését javasolta az Indiai-óceánon, másrészt olyan tervek készültek, amelyek meghatározták: az Egyesült Államok milyen esetekben használhat katonai erőt a térségben.

A dokumentum két okot sorolt fel: ha egy olajtermelő ország az Egyesült Államok segítségét kéri, mivel egy ellenséges hatalom támadása vagy belső zűrzavar miatt veszélybe kerültek olajkútjai. Másrészt, ha az Egyesült Államok, vagy más tőkés országok gazdaságát olajembargó, vagy az olajár mértéktelen emelése káosszal fenyegetné.

Kétségtelenül szerepet játszott a washingtoni felajánkozás azonnali és általános elutasításában, hogy az amerikai katonai beavatkozásáról készült tervek nyilvánosságra kerültek. A kuvaiti hadügyminiszter például sietve kijelentette, hogy mindenfajta amerikai kísérlet az arab olajkutak fegyveres erővel történő elfoglalására kemény ellenálláshoz fog vezetni. Az elutasítás valódi oka azonban más volt. Lényegében azzal a politikai magatartással függ össze, ahogy az öböl országai, beleértve Szaúd-Arábiát is, az egyiptomi—izraeli különalkut,

így az amerikai típusú közel-keleti rendezést is fogadták.

Naivitás lenne pusztán az arab nacionalizmusra visszavezetni, hogy a szadati alkut még Rijád is elutasította. Annál is inkább az lenne, mert ez a szövetség lényegében a térség haladó mozgalmi ellenében született; márpedig a haladó erők fokozatos térnyerése nagyobb veszélyt jelent akár Szaúd-Arábia, akár az emirátusok számára, mint Izrael.

Voltak olyan nézetek is, hogy a pax americana hűvös fogadtatása a térségben a szaúdi uralkodócsaládban dúló örökösödési háború következménye: az Amerika-barát szárny került ugyanis defenzívába.

Ha az említett két tényező nem is hagyható teljesen figyelmen kívül, valójában inkább következményeknek, mint okoknak tekinthetők. Ennek az új politikai koncepciónak a lényege — s éppen ezért valószínűleg itt is kell keresni a gyökereket, a palesztin önrendezési jog feltételek nélküli támogatása.

Tény, hogy az Arab-félsziget országai korábban is a palesztinok mellett álltak, de a pénzügyi és a politikai támogatás inkább mérséklő szerepet játszott, másrészt a többi arab országhoz hasonlóan Szaúd-Arábia is ily módon igyekezett befolyását — az érdekszférájába vont palesztin vezetőikön keresztül — érvényesíteni. Mindezzel együtt sem tapasztalhattuk azt, hogy a politika kulcsproblémáit, akár a szaúdi—amerikai viszony, akár az olajpolitika leglényegesebb kérdéseit kifejezetten a palesztin kérdésnek rendelnék alá.

Ha magyarázatot keresünk arra, miért lett a szaúdi politika alfája és omegája a palesztin kérdés, csak a térségben bekövetkezett változásokból indulhatunk ki.

Az iráni sah távozása nemcsak oly módon befolyásolta a térség erőviszonyait, hogy katonai vákuum alakult ki, hanem a siita udvar és a palesztin vezetés váratlanul gyors szövetségére minden korábbi mértéket meghaladó módon felértékelte a palesztinok szerepét.

Ellentétes tendenciák

Természetesen, nem olyan formában, hogy egy hatalmas ország katonai ereje ad nyomatékot az oly sokszor kétségbe vont és kijátszott palesztin önrendezési jognak.

Sok szó esett az elmúlt években az iszlám reneszánszról. De ez a tendencia valójában az iszlám országok befolyásának növekedését jelentette s részben az iszlám szokások és tradíciók visszaállítását. A vallási normák olyan szigorúan következetes érvényesítését az államéletben, a gazdaságban, az életmódban és a külkapcsolatokban is, ami napjainkban Iránban történik, néhány abszurd kísérlettel eltekintve, sehol sem lehetett tapasztalni.

Az öböl menti országokban pedig éppen ellentétes tendencia bontakozik ki: fokozatosan nyitják ki a kapukat az ipari fejlesztés előtt. Ez a történelmileg szinte már elnapolhatatlan változás lényegében összhangban állt a térségben bontakozó tendenciákkal, amíg a sah állt Irán élén. Khomeini viszont éppen úgy elutasítja, mint az iráni fehér forradalmat, és nem a torzulásai, hibái és túlkapásai miatt utasítja el, hanem mert átlép a Koránban megfogalmazott normákon.

Ebből az összefüggésből különleges fontosságot kaphat és láthatóan kapott is, hogy az új iráni vezetés azonnal és egyértelműen a PFSZ mellé állt.

Végül Teherán oly módon is hatást gyakorol a térségre, legáltalában jelenleg még ez is kitapintható, hogy az általában kisebbségi helyzetben levő siiták önréztét növeli, cselekvési kedvét bátorítja. S a vallási konzervatívizmusról ismert öbölparti országok nem szívesen bonyolódnának éppen vallási bevillongásokba. Marad tehát számukra mint lehetőség: óvatos igazodás Khomeini ajatollahhoz, aki lényegében úgy csinál politikát az öbölben, hogy a határok közé történő visszavonulásról prédikál. Ez a pillanatnyi helyzet — ám Teherán belső helyzetének alakulásától függően sok minden s egész rövid távon is megváltozhat.

ONODY GYÖRGY

Az egyiptomi—izraeli különmegállapodás születése, a politikai következmények és a hosszú távú politikai bizonytalanság háttérbe szorította a gazdasági konzekvenciák elemzését. Holott kétségtelenül a térség két jelentős gazdasági súlyt képviselő országaról van szó. Mindkét országban a gazdasági nehézségek alapvető oka a térségben uralkodó háborús konfliktus volt.

A gazdasági szakértők a különmegállapodás következményeit részletesebben mérték fel Izrael esetében, véleményük azonban — hisz az aláírás óta még csak rövid idő telt el — gyakran csak feltételezéseken alapul. Mindazonáltal kétségtelen, hogy a Szadat—Begin alku legalábbis rövid távon nem jelent hatásos gyógyírt Tel Aviv gazdasági problémáira.

A kereskedelem esélyei

Lássuk a katonai kiadások kérdését. 1978-ban Izrael 182 milliárd izraeli fontnyi (1 dollár 24 izraeli font) költségvetéséből 55 milliárdot a hadügyi tárca emésztett fel. Egy általános közel-keleti rendezés következtében ez az összeg nyilvánvalóan rövid idő alatt a töredékére lenne csökkenthető. Az ország azonban csupán Egyiptommal szüntette be a hadiállapotot, az ellenségeskedés nem szűnt meg sem Szíriával, sem pedig Jordániával. A hadikészültség tehát nem szüntethető meg, ennél fogva nem mérsékelhető az általános hadkötelezettség időtartama sem. Következésképpen a hadseregből nem szabadítható Tel munkaező az ipar számára. Sőt, rövid távon az ország katonai kiadásai még növekedhetnek is. A Sínai-félsziget kiürítése után az otthagyt légitámaszpontok helyett feltehetően — most már a Negev-sivatagban, tehát az 1967 előtti határok mögött — újakat kell létrehozni a régi egyiptomi—izraeli határ mentén is.

Ezekre a munkákra nyilvánosan nem készült költségvetés, a költségek nagyságát azonban jól mutatja, hogy két katonai repülőtér létesítése és felszerelése a Negevben mintegy 1 milliárd dollárba kerül. A katonai kiadásokon kívül jelentkeznek a Sínai-félszigeten eddig létesített és a különmegállapodás értelmében felszámolásra kerülő izraeli települések kiürítésének költségei. Tízennyhárom kisebb-nagyobb kolóniáról van szó, a legnagyobbak a Rafiah-övezetben találhatók, itt mintegy 1000 család él. A településekkel foglalkozó szervezet véleménye szerint egy család átköltöztetése a félszigetre 50 000 dollárba kerül, ehhez az összeghez kell még hozzáadni a telepések saját beruházásainak értékét.

A különmegállapodás végrehajtásával együtt járó többletkiadások tetemes részét ugyan fedezi a megajánlott amerikai pénzügyi segítség, azonban a költségvetés deficitjének mérséklődésére nem lehet számítani. Ellenkezőleg: a már említett 182 milliárd fontos költségvetéshez már korábban egy 27 milliárdos kiegészítést terjesztettek be és várhatóan ezt a kiadások további felszámolása követi majd. Mindez pedig csak növelni fogja a jelenleg is 40 százalékos inflációt.

Az állami kiadásokkal finanszírozott új projektumok ugyanis — például az új védelmi vonal Egyiptommal szemben — többletigényt fog támasztani a munkaező iránt. Új munkaező azonban az izraeli gazdaságba aligha vonható be. Jelenleg a feldolgozóipar annak ellenére is munkaezőhiánnyal küzd, hogy a megszállva tartott Nyugati Partról és a Gázai-

övezetből 60 000 arab munkást foglalkoztatnak izraeli üzemek. (Ujában 1000 libanoni keresztény vendégmunkás is megjelent.)

Az ország munkaerő-gondjainak fényében nem meglepő, hogy már a Camp David-i megállapodás másnapján felmerült, hogy izraeli építési vállalkozások egyiptomi munkaerőt alkalmaznának. Az ilyen kísérletnek a szakszervezeti mozgalom, a befolyásos Hisztdrut természetesen ellenzője, de politikusok is tartanak attól, hogy túlságosan szoros függés keletkezne az arab munkaerőtől.

Sokat beszéltek a különmegállapodás kapcsán a két ország kö-

CARTER, SZADAT ÉS BEGIN A KÜLÖNBÉKE ALÁÍRASA UTÁN

Egy család átköltöztetése 50 000 dollárba kerül

zötti gazdasági együttműködés távlatairól is. Csakis távlatokról lehet ugyanis szó, a rövid távú lehetőségek elenyészőek. Izraeli szakértők szinte egybehangozva úgy vélik, hogy az Egyiptomba irányuló kivitelt az első időben aligha haladja meg azt a mintegy 80 millió dolláros értéket, mely az előirányzott egyiptomi olajimport ellentételezéséhez szükséges. (A kiürítendő olajmezőről származik Izrael olajfelhasználásának 10 százaléka. A különmegállapodás keretében Egyiptom kötelezettséget vállalt, hogy a szükséges mennyiség továbbra is eljut Izraelbe.)

Hosszú távú együttműködési elgondolások viszont gyakran felmerülnek. Ilyen elképzelés például izraeli részről a Nílus vízének hasznosítása. Jelenleg az ország a Genezarat-tóból szivattyúztat vizet a Negev-sivatagba, a jövőben — így a javaslat — célszerű volna 750 millió köbméter Nílus-víz köbméterenként 2 fontért Egyiptomtól vásárolni. A Nílus vízének nagy része ugyanis felhasználatlanul ömlik a tengerbe.

Egy másik elgondolás arra épít, hogy izraeli szakemberek még a megszállás idején gázmezőt fedeztek fel a Sínai-félszigeten. Az volt az elképzelésük, hogy 100 kilométer hosszú vezetékkel eljuttatják a nyersanyagot a Negev vegyipari üzemibe és így importált kőolajat takaríthatnak meg. A kivonulással a kiaknázás lehetősége elvileg megszűnt, azonban vélemények szerint Egyiptomnak még nincs szüksége a leletre. Kézenfekvő a megoldás — így a Tel Aviv-i szakemberek: engedélyezze Kairó a vezeték megépítését és adja el Izraelnek a földgázt. Lehetőség volna — ez is izraeli javaslat — kőolaj közös kutatására és kiaknázására is a Sínai-félszigeten.

A két ország közötti gazdasági együttműködés terjedelme és fejlődésének üteme természetesen a politikai kapcsolatok alakulásától

Közel-Kelet

Különbékemérleg

Az alku gazdasági háttere

Bizalom- és stabilitáshiány

teljes kapacitását alig tudja kihasználni.

A belső fogyasztásban az import részaránya állandóan nőtt anélkül azonban, hogy ezt Egyiptom exportképességének növekedése követte volna. (Sőt: érdekltség hiánya miatt a parasztok csökkentik a hagyományos kivitelű cikk, a gyapot vetésterületét.)

Függések hálója

A gazdaság működését csak külföldi hitelek állandó felvételével lehetett biztosítani. Becslések szerint 1977 végéig csupán az arab országokból különböző jogcímenek 13,4 milliárd dollár áramlott Egyiptomba. 1976 végére azonban Kairó képtelenné vált adósságai törlesztésére, a felvett hitelek kamatainak fizetésére. Külföldi tartozásai ekkor több mint 12 milliárd dollárt tettek ki.

A Nemzetközi Valuta Alap nyomására a kormány drasztikus intézkedéseket hozott, leértékelték az ország valutáját, megszüntették az alapvető fogyasztási cikkek központi ártámogatását. A hitelezők hajlandónak mutatkoztak arra, hogy az adóssághegy rövid lejáratú részét hosszú lejáratúvá ütemezzék át. (Ez óriási könnyebbség és kétségkívül lélegzetvételhez juttatta Kairót.)

Egyiptom egy tekintetben kölcsönös függésben is van gazdaságilag a térség arab államaival: a munkaképes lakosság 20 százaléka más, általában szomszédos arab országokban dolgozik. Ezzel pedig a vendégmunkások hazautalása a fizetési mérleget javítja. Másrészt az egyiptomi szakemberek döntő szerepet játszanak számos arab országban. Egyiptom azzal, hogy aláírta az Izraellel kötött különmegállapodást, megromtatta viszonyát a térség legtöbb arab országával és Oman kivételével minden arab kőolajtermelővel. Ez gazdasági téren sokba kerülhet Kairónak. Sem Izrael, sem pedig az Egyesült Államok nem képes arra, hogy a kieső arab pénzügyi segítséget teljesen pótolja és a munkaerő-kapcsolat kérdése hirtelen nyíltá vált.

Mind Kairó, mind Tel Aviv számít arra, hogy a különbéke után a külföldi beruházások gyorsuló ütemben áramlanak majd a két országba. Aligha valószínű azonban, hogy a jelenlegi helyzetben az érintett kormányok erre megfelelő ösztönzőket tudnának kilátásba helyezni. A különmegállapodás ugyanis nem hozott létre a térségben békét és hiányzik a befektetők számára elengedhetetlen politikai stabilitás.

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

Öt esztendő Videla lágereiben

OGGI

A 36 éves Gianfranco Testa atya, misszionárius, testén hordja még az argentinai börtönökben eltöltött négy év és nyolc hónap kínzásainak nyomait. Nemrégiben tért vissza Itáliába, s jelenleg a nővére és sógora vendégeként Cuneóban él. Már előre szabadkozik, hogy jó néhány dolgot ki kell hagynia a beszámolóból, hiszen — mint mondja — „sok pap még mindig börtönben sínylődik, és nem akarok ártani nekik a leleplezésemmel. Szinte bizonyos, hogy az argentin hatóságok alaposan mérlegre teszik majd szavaimat — s ezeket a még börtönben sínylődőkkel fizettetik meg. Mindenesetre, az igazságot nem szabad sem meghamisítani, sem pedig elhallgatni. Hiszen ez a bűnrészesség vállalását jelentené, mégpedig egy olyan rendszerrel, amelyik erőszakkal és brutalitással tiporja sárba az emberi méltóságot”.

Gianfranco Testa atyát 1974. április 15-e éjszakáján tartóztatták le. „Azzal vádoltak — mondja az atya —, hogy segítséget nyújtottam egy — rendőrökkel való összetűzés során megsebesült — szélsőbaloldali fiatalnak. Tizennyolc év körüli fiú volt. Az árcát sebesítette meg egy golyó. Nagyon vérzett. Szívfájdítóan sirt az utca egyik sarkán, miközben körülötte az emberek fejvesztve menekültek, a rendőrség pedig tovább lövöldözött. Akkor a fiú fölé hajoltam. Kényelmesebb

helyzetbe helyeztem, és a sebet igyekeztem a lehető legjobb tudásom szerint megtisztítani, majd bekötöni.

Ismertem őt, de csak látásból. Valójában nem tudtam, hogy kicsoda. Ő is megismert engem. Arra kért, kísérjem el egy közeli házba. „Ott — mondta — majd kezelnek engem. De, ha itt maradunk, akkor nemcsak engem, hanem Önt is letartóztatják.” Őszintén szólva, abban a pillanatban csak arra gondoltam, hogy segítek rajta, s egyáltalán nem is jutott eszembe, hogy a rendőri razzia néhány percen belül hozzánk ér... Elkísértem őt abba a lakásba... Mielőtt eljöttem volna, megegyeszer, a biztonság kedvéért megnéztem őt — a sebe nem volt súlyos. Éppen indulóban voltam, amikor megérkeztek a rendőrök, és lezártak minden kijáratot. A lakásban talált többi fiatallal együtt engem is letartóztattak.

Szenyes kis szobába kényszerítettek, ahol csak egy asztal, egy szék és egy lámpa volt. A kérdező tiszt szívélyesnek látszott. Azt mondta: tőlem nem vár mást, mint néhány információt az ERP-ről (így hívták az illető ultrabaloldali szervezetet) és vezetőiről. Egyáltalán semmit sem tudtam róluk, de persze ezt nem hitték el. Sőt, inkább úgy vélték, hogy hallgatásommal fedezek valakit. S ekkor kezdtek el kínozni.

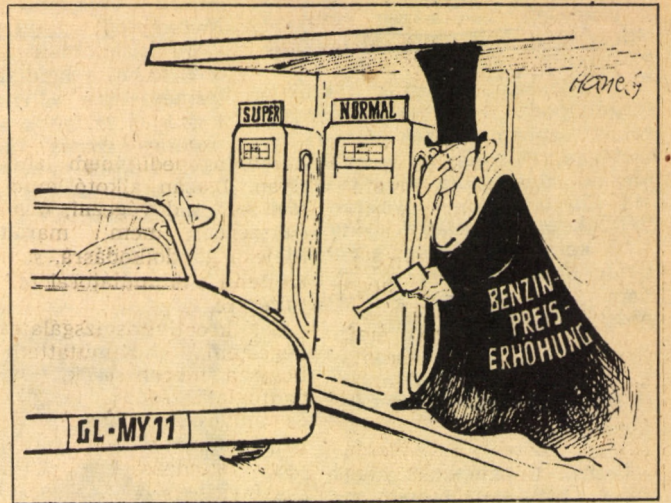
Hogy hogyan kerültem éppen az ultrabaloldaliak közé? Arra a környékre, amelyeket közismerten az ő „hatáskörükbe”, ellenőrzé-

si körzetükbe tartozott? Nos, ez éppenséggel az én munkaterületem is volt. Hiszen misszionárius voltam, s nekem is ez volt a „körzetem”...

Az első kérdezőbiztos után más rendőrökre bízta, akik azt kapták feladatukul, hogy mindenáron, akár erővel is szedjék ki belőlem a terrorista szervezetre vonatkozó információkat. Pofonok, ökölcsapások az arcunkba, rúgások a bordáim közé és az alhasba — olyan bánásmód volt ez, aminek ugyancsak nehéz ellenállni. Utótték-verték a fejemet, s beszakadt a dobhártyám is. Belenyugvással viseltem. Fizikai állapotom ellenére, mégsem omlottam össze — a hit erőt adott. Lehetséges, hogy ha tudtam volna valamit — el is árultam volna. De valóban semmi mondanivalóm nem volt. Arra gondoltam, hogy halálra kínoznak. Csak hajnalban küldtek vissza a cellámba. Már éppen elaludtam, amikor belépett valaki, s a kínzások újra kezdődtek. Néhány nap múlva békén hagytak. Valószínűleg, mert észrevették, hogy hívó vagyok. Ekkor azonban már gyanús személy voltam. S az eredeti vádhoz, a „tiltott szövetkezés”-hez egy teljességgel kitalált más vádat is csatoltak: a „fegyveres rablás kísérleté”-t. Ez szükségmegoldás volt, hogy börtönben tartsanak, s így akadályozzák meg az észak-argentinai Chaco vidékein kifejtett missziós tevékenységem folytatását.

Isabelita Perón kormányának bukása és Videla tábornok érkezése remény-

DRAKULA ÚJRA MEGJELENT

A benzináremelés köpenyében...

(Kölner Stadt-Anzeiger)

nyel töltött el bennünket. Azt hittük, hogy szenvedéseink véget érnek...

Elégséges garancia volt erre Videlának az egyetértés és a társadalmi igazságosság alapján meghirdetett programja. Ez a remény azonban sajnos rövid ideig tartott. Mert valójában, a demokráciára vonatkozó ígéretek után Videla rezsimje az előzőeknél is vadabb diktatúrává változott.

A sétákon néha azt hallottuk, hogy valaki meghalt, néha pedig azt, hogy valaki megőrült. Egy rabtársam elmesélte a tucumani koncentrációs táborban szokásos borzalmas kínzásokat: az elektromos „kezelést”, az úgynevezett „nyúlketrec”-et, s a fullasztós kínzást. Az első abból áll, hogy fémhuzalokat vezetnek a bőr és a körmök alá, a fülbe és a

szembe. S ezt a fémhuzalt aztán rákapcsolják a hálózati áramra... A „nyúlketrecek” tulajdonképpen nagyon kicsi vasketrecek, amelyekben a foglyoknak órákat kell tölteniük. A ketrecek oly módon vannak felfüggesztve, hogy aki bennük van, kénytelen elviselni a többiek rázúdoló ürülékét. A fullasztós kínzás során a lábuknál felakasztott foglyokat vízzel teli hordóba lógatják, s csak akkor húzzák őket ki, amikor már fulladozni kezdenek. Jelen van egy fehér inges orvos is: minden kihúzásakor megvizsgálja a szerencsétlent, s ha úgy találja, hogy még életképes — a kínzás folytatódik.

Testa atya borzalmas tapasztalatainak története 1978 decemberében fejeződött be. Négy év és nyolc hónap fogság után.

A KÉPZŐMŰVÉSZET BARÁTAINAK AJÁNLJA

az Állami Könyvterjesztő Vállalat József Attila könyvesboltja

... pld. Françoise Gilot-Carlton Lake: ELETEM PICASSÓVAL	56 Ft
... pld. Haulisch Lenke: VASZARY JÁNOS	258 Ft
... pld. LESZNAI-KÉPESKÖNYV . Lesznai Anna írásai, képei és hímezései	80 Ft
... pld. Pierre La Mure: MOULIN ROUGE Henri de Toulouse-Lautrec életregénye	55 Ft
... pld. Németh Lajos: KONDOR BÉLA	98 Ft
... pld. Herbert Read: A MODERN SZOBRÁSZAT	95 Ft
... pld. Maurice Serullaz: AZ IMPRESSZIONIZMUS ENCIKLOPÉDIÁJA	136 Ft
... pld. N. Skarovszkaja: NAIV MŰVÉSZET A SZOVJETUNIÓBAN	211 Ft
... pld. Solymár István: NAGY ISTVÁN	250 Ft
... pld. Székely András: CSÓK ISTVÁN	98 Ft
... pld. Felix Timmermans: PIETER BRUEGEL SZENVEDÉLYES ÉLETE	56 Ft
... pld. ÚJ MAGYAR KÉPTÁR . A Magyar Nemzeti Galéria festészeti gyűjteménye	216 Ft

A felsorolt kötetek megrendelhetők a kitöltött, kivágott és címünkre, borítékban beküldött hirdetés alapján. Postán utánvétellel szállítunk, 200 Ft felett portómentesen. 400 Ft felett, kérésére négyhavi, 600 Ft felett hathavi részletfizetési kedvezményt adunk. A 3 százalékos kezelési költséget és a portóköltséget felszámítjuk. Tekintettel a korlátozott példányszámokra, a megrendeléseket beérkezési sorrendben teljesítjük.

Címünk: Állami Könyvterjesztő Vállalat
József Attila könyvesbolt

Budapest IX., Dési Huber utca 7. 1098
Telefon: 477-138

A megrendelő neve:

Pontos címe:

Részletfizetésnél:

Anyja neve:

Születési helye, ideje:

Személyi igazolványának száma:

aláírás

KERESSE FEL KÖNYVESBOLTUNKAT, GAZDAG VÁLASZTÉKKAL VÁRJUK!

Hosszú, órák óta várakozó sorok a kutak előtt, ideges, néhol verekedő vezetők, bizonytalanság. Április óta egyre gyakrabban találkozunk az autósok az Egyesült Államokban a benzinszűke sokasodó jeleivel. Kaliforniában a helyzet csaknem kritikussá vált, más államokban csak egyes kutak szolgáltatásai szüneteltek. Ismét másutt kevesebben árusítottak üzemanyagot vasárnaponként, korábban zártak be este. A benzin pedig létszükséglet az USA-ban, az életforma szerves része, a hétköznapi nélkülözhetetlen eleme. Egy szociológus szerint az automobil az amerikai hétköznapi varázsszönyege.

A tünetek — és okaik

A kora tavaszi napokban azonban a nagy olajtársaságok az egy évvel korábbi mennyiségnek csak 90—95 százalékát tudták benzinből eljuttatni a kutaknak. Ez talán önmagában még nem vezetett volna — például Kaliforniában — tömeghisztériához, hisz a kínálat csökkenését kis kényelmetlenségek vállalásával át lehetett volna hidalni. Amikor azonban kitudódott, hogy az üzemanyagból nem lehet mindig és korlátlanul vásárolni, a gépkocsivezetők bizalmatlanná váltak, és biztosítani akarták a tele tankot, amíg még lehetséges. Reakciójukon nem lehet csodálkozni. Az Egyesült Államokban a benzinhiány fogalma eddig (eltekintve most az arab embargó napjaitól) ismeretlen volt.

Ki felelős a hiányért? A kormány válasza szerint a sokat fogyasztó gépkocsizók. A fogyasztói érdekvédelem szervezetei szerint a nagy olajcégek, amelyek mesterségesen teremtették hiányt a magasabb árak érdekében. (Ezt a feltételezést a kartell, a „hét nővér” természetesen ingerülten visszautasítja.) Ismét más szakértők szerint az OPEC politikája a krízis oka. De eltérnek a javaslatok a probléma megoldására is. (Ennek a nemzeti méretekben folyó vitának esett például áldozatul Carter elnök energiajavaslatának is egy része.)

Nézzük először a termelési oldalt. A sah rendszerének bukásával — átmeneti időre — a világtermelés csaknem 10 százalékát jelentő iráni olaj kiesett a piacról. A hiányt pótlandó, Szaúd-Arábia fokozta termelését. Mindazonáltal tavaly decemberhez képest az OPEC-olaj kínálat 1979 első negyedében 7—10 százalékkal esett. Időközben ugyan az iráni termelés ismét megindult — a korábbi szint felén-kétharmadán — azonban ekkor Szaúd-Arábia, Líbia, Kuvait és más államok fogták vissza a kibocsátást. Ennek következtében a világpiacra nem szűnt meg az olaj túlkereslete, aminek például jó jelzői a rotterdami szabad piacon uralkodó, a hivatalos kartellárát jelentősen meghaladó árszintek.

Az olaj csökkenő kínálatán kívül az Egyesült Államokban a problémát elmélyítette, hogy a kereslet változatlanul nőtt. 1977 első negyedében naponta átlagosan 6,8 millió barrel benzint vásároltak, a kereslet 1978-ra alig emelkedett — viszont idén már napi 7,2 millió barrelnél nőtt. Az emelkedő kereslet és a csökkenő kínálat eredőjeként a benzinkészleteknek kellett csökkeniük.

Tavaly a készletek 38 napi fogyasztást tudtak fedezni, az idén már csak 33 napra voltak elegendők. Május elején az adatok a következőket mutatták: a nyersolajimport 8 százalékkal volt kevesebb, mint az előző év azonos időszakában, a benzintermelés 3,6

százalékkal esett vissza míg a kereslet körülbelül ugyanilyen mértékben emelkedett.

A kulcs tehát a kőolaj. Az USA olajfelhasználásának 40 százaléka „benzinbe megy” és bár az üzemanyag fogyasztói ára 1973 óta csaknem megkétszereződött, a 154 millió gépjármű rekordmennyiséget igényel. Vannak persze érvényes törvények, melyek az autósokat takarékosra intik. Szövetségi szabvány szól például arról, hogy az autógyárak által előállított kocsik átlagos fogyasztása 1985-ben nem lehet több 100 kilométeren 8,6 liternél. (Ez az átlag természetesen súlyozottan értendő, lehet tehát

BENZINKUTAK WASHINGTONBAN

A 154 millió gépjármű rekordmennyiséget igényel

nagyobb fogyasztású kocsikat is gyártani, ha a számolásnál a kisebbek ezt kiegyenlítik.)

1985 azonban még messze van, jelenleg a gyártott új kocsik átlagos fogyasztása még mindig 16,5 liter 100 kilométeren.

Más szövetségi szintű törvények meg éppen növelik az üzemanyag iránti igényt. A levegőtisztasági szabályok előírják, hogy az 1975-ös modellévtől kezdve csak olyan gépkocsit lehet gyártani, mely ólommentes üzemanyagot használ fel. Az eladott benzinnel ma már 40 százaléka ólommentes, mely kétségkívül javítja a levegőt, azonban előállításához 5—10 százalékkal több nyersolaj kell.

Régi tervek sorsa

Az energiaprobléma súlyát jól mutatta a Yankelovich cég által a Time megbízásából végzett legújabb közvélemény-kutatás. Áprilisban a megkérdezettek 8 százaléka számára az energia jelentette a legnagyobb problémát, mely jelentőségében náluk az inflációt és munkanélküliséget egyaránt megelőzte. (A két előző negyedében az energiára kérdést nem is tettek fel, nem volt rá a szakemberek szerint szükség.) Még fontosabb tényező, hogy a felmérésben részt vevők 63 százaléka fél egy energiaszűkítéstől, Carter elnök szavai eszerint céljukat annyiban mindenképpen elérték, az energia-probléma mögé közvéleményt sikerült állítani.

Mindez azonban nem tükröződött a carteri energiaprogram kongresszusi fogadtatásán.

Az Egyesült Államok kormánya az olajembargó óta készül arra, hogy egy megfelelő energiastratégiát dolgozzon ki.

Nixon annak idején meghirdette a „függetlenségi tervet”, mely az olajimport drasztikus csökkentését és a hazai források feltárását célozta. (Ennek köszönhető jórészt például az alaskai olaj elérhetősége.) A köztársasági párti elnök-

Egyesült Államok

„Varázsszönyeg”-baj

Energiaviták és benzinhiány

Fehér Ház és Kongresszus

piaci szintre emelkedik. Az olajkitermelő vállalatok nyeresége azonban külön kísérő intézkedés nélkül indokolatlan mértékben növekedne. Ezt elkerülendő, az elnök a többletprofit nagy részét adóval vonná el, a fennmaradó összeget pedig olajforrások további feltárására lehetne csak fordítani. (Ez lenne a híres „visszaszántás-javaslat”.)

Az adminisztratív árszabályozás eltörlése nem csupán a hazai eredetű nyersolajra vonatkozik. Ugyanez a célja Carternek a földgázzal is, melyre — hasonló indokok alapján — ugyancsak vonatkozik korlátozás. Az elnök ezenkívül arra is felhatalmazást kért a kongresszustól, hogy saját hatáskörében, ha szükségét érzi, kötelező benzinkontingenseket szabhatson meg a tagállamok számára.

Nyugtalan honatyák

E javaslatok törvényes elbírálása nem azonos módon történt. Az adminisztratív árszabályozás megszüntetésére elnöki rendelettel lehetőség van, ehhez tehát nem kellett a kongresszus jóváhagyása. (Néhány képviselőházi tag megpróbálta törvénnyel korlátozni az elnök ilyen hatalmát, azonban kísérletük már az illetékes bizottságban megbukott.) A kötelező felhasználói kontingensek bevezetéséhez viszont már kellett a honatyák igyelem. A szenátusi beleegyezést az elnök megkapta, azonban a 100 szenátor alaposan átrírta az eredeti szöveget. A kontingensek bevezetésére ők csak akkor láttak lehetőséget, ha a benzinellátás 20 százalékkal marad el a kereslettől. Egy ilyen helyzet bekövetkezte meglehetősen valószínűtlen. Az államok közötti elosztás alapelvevé továbbá a szenátorok nem az államban regisztrált gépkocsik számát, hanem a korábbi fogyasztást tették. Ez a séma előnyben részesítette a jelentős mezőgazdasági népességgel és viszonylag kevés nagyvárossal rendelkező államokat. A képviselőházban viszont éppen a városias keleti part honatyái szavazták le a javaslatot, mely így ebben a formában ezzel meg is halt. (Az árszabályozás megszüntetésére viszont elnöki hatáskörben megkezdődött.) A kongresszus tovább disputál az olajvállalatok adózási kérdéséről. Egelőre nem világos, milyen elemi fognak megvalósulni az energiapolitikának és milyen formában. Kétségtelen viszont az, hogy a most javasolt intézkedések hatása csak hosszabb távon érvényesül.

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

A döntés órája

Stratégiai következmények

Washington hatalmi dilemmája

Nicaraguában elérkezett a döntés órája. A harc ma még folyik, de Anastasio Somoza megbuktatása már csak katonai kérdés. A Sandinista Nemzeti Felszabadítási Front egy hónappal ezelőtt indított általános támadása a végéhez közeledik. A harc tétje már túlhaladt a diktátor személyén, a kis közép-amerikai államban az elke-rülhetetlen változás irányának és mélységének megszabása a cél.

Sandino tábornok emléke

„Az Egyesült Államok nem nézheti tétlenül a közép-amerikai zavargásokat. Minden változás ebben a térségben veszélyeztetné a Panama-csatorna övezetét, és ezért Amerika nem mondhat le felelősségéről, rögzítsék azt szerződések vagy sem.” Az idézet régi: az amerikai Soldier című lap egyik, 1927 februárjában megjelent számából való. Ebben az évben szállták meg Nicaraguát az amerikai tengerészgyalogosok, akik ellen akkor Augustuo Cezar Sandino tábornok fegyverbe szólította országát a népét. A legendás hírű tábornok hatévi háború után kiűzte hazája földjéről a megszálló csapatokat, de szerepüket a távozásuk előtt létrehozott Nemzeti Gárda vette át. A gárda főparancsnoka, Anastasio Somoza 1934-ben törbeccsalta és meggyilkolta Sandinót.

Ezzel a politikai gyilkossággal kezdődött a Somoza-klán szédítő karrierje. Formailag Nicaraguának van alkotmánya: az ország köztársaság. De az elnöki tiszt a Somoza családban apáról fiúra szállt. A diktátor-dinasztia tagjai fokozatosan kisajátították maguknak az egész országot. Jelenleg Nicaragua gazdasági élete egyet jelent a Somoza magánvagyonával, nincs az üzleti életnek olyan törvényes vagy illegális ága, amelyben a vezető szerepet ne a diktátor népes rokonságának valamelyik tagja játszaná.

Nicaragua stratégiai fontossága a kubai forradalom után jelentősen felértékelődött. A Panama-csatorna párhajként itt felépítendő vízi út tervéről továbbra sem mondtak le a szakemberek, de a hangsúly áthelyeződött: a Somoza-dinasztia Nicaraguája egyre nagyobb feladatot vállalt a térség forradalmi és demokratikus mozgalmainak fékentartásában és Washington Kuba-ellenes terveiben az egyik fő támaszpont szerepét kapta. Somoza az 1954-es guatemalai és az 1965-ös dominikai intervencióban is bebizonyította: rászolgált amerikai támogatóinak feltétlen bizalmára.

Az Egyesült Államok és Nicaragua „harmonikus kapcsolatát”

tében aligha képesek egyhamar újabb komoly akciót indítani.)

A mozgalom átmeneti vereséget szenvedett, de levonta a megfelelő tanulságot a kudarcból. Létrejött a front egysége, új stratégiát dolgoztak ki, megegyezést kerestek és találtak a polgári ellenzéknek azzal a rétegével, amely elfogadta, hogy a válságból kivezető bármiféle megoldás alapfeltétele Somoza és családjának azonnali távozása.

„Ezek már nem a tavalyi gerillák, akik puskákkal szálltak szembe a tankokkal” — mondotta egy szemtanú a május végi offenzíva láttán. A Nemzeti Gár-

SANDINISTA FELKELŐ UTCAI HARCBA
Karnyújtásnyira van a győzelemtől

Carter emberi jogok körüli kampánya sem ingatta meg: a hébehóba elhangzó elnöki dorgálást mindig újabb katonai és gazdasági segély ellensúlyozta. A Somozával kötött frigy csak akkor kezdett kényelmetlenné válni Washington számára, amikor kiderült, hogy a diktátor nem képes katonailag leszámolni a fegyvert ragadó ellenzékkel, a Sandinista Nemzeti Felszabadítási Fronttal. A front egyre nagyobb visszhangot kiváltó akciói láttán a Fehér Házban felöltött annak a gondolata, hogy a diktátor helyére szalonképesebb partnert kellene ültetni.

A jelöltet Joaquin Pedro Chamorro ellenzéki újságtulajdonos személyében találták meg. Am Somoza keresztülhúzta a változás nélküli változtatás lehetőségét: bérnyilkosai Managua központjában, fényes nappal lötték szitává a veszélyes ellenfelet. Somoza azonban elszámította magát. A gyilkosság a polgári ellenzék előtt is világossá tette, hogy sérelmeinek orvoslását nem találhatja meg a diktátorral való megegyezésben.

„Nem a régi gerillák”

Sandino tábornok utódai nem egészen egy év leforgása alatt kétszer lobbantották fel a fegyveres felkelés lángját. A tavaly őszi spontán népfelkelést még vérbe tudta fojtani a Nemzeti Gárda. A május végén megindított sandinista támadás azonban megmutatta: döntő számítási hibát követtek el a Nemzeti Gárda irányítói és az amerikai katonai tanácsadók. (A tavalyi felkelés leverése után a Pentagon részletes elemzést készített a nicaraguai erőviszonyokról és arra a következtetésre jutott, hogy a sandinisták az elszenvedett súlyos katonai-politikai vereség követke-

dával egy fegyvermezett, jól fel-fegyverzett népfelkelő hadsereg csapott össze, amely sikeresen egyesítette a gerillaharc taktikáját a szabályos hadviseléssel. Sorra vették be az ország nagyobb városait és amikor Somoza be-szorították managuai „bunkerébe”, világossá vált: a katonai kezdeményezés az ő kezükben van.

Megalakult a Somozával szemben álló valamennyi ellenzéki erő képviselő Nemzeti Újjáépítés kormánya, amelyben öt szervezet kapott helyet: a sandinisták, a sandinisták politikai szárnyának tekintett Tizenkettek Csoportja, a sandinista kezdeményezésre létrejött Egyesült Népi Mozgalom (MPU), a burzsoázia különböző rétegeit képviselő Demokratikus Felszabadítási Unió (UDEL), valamint az Ellenzéki Széles Front (FAO).

A Nemzeti Újjáépítés kormánya hét pontban megfogalmazott programja kifejti, hogyan képzeli el Nicaragua népe „Somoza utáni” jövőjét. Legfontosabb feladatként az ország demokratikus átalakítását és a legkirívóbb szociális ellentétek felszámolását tűzte ki célul. Jelenleg, miközben a Somoza birtokolják az országnak körülbelül a felét, az egy főre jutó évi átlagos jövedelem nem éri el a 90 dollárt. A gazdasági helyreállítás alapját a Somozái vagyonának államosítása és a legfontosabb ágazatok állami ellenőrzése alkotja. Az új Nicaragua külpolitikai céljait az ország szuverenitásának és önrendelkezési jogának megvédésében, el nem kötelezett külpolitikában és a Közép-amerikai Védelmi Tanácsból — Honduras, Guatemala, Salvador és Nicaragua reakciós katonai szervezetéből — való kilépésben jelölte meg a program.

A nicaraguai események egyre nagyobb idegességet keltenek az Egyesült Államokban. Politikai körökben mind többször felrém-

lett a „második Kuba” képzete, és a politikai stratégiák már maguk előtt látták, hogyan dőlnek el egymás után Közép-Amerika „dominóköcai”. A Nemzeti Újjáépítés kormányának megalakulása pedig olyan széles körben kapott kedvező visszhangot, hogy Washington úgy érezte: nem várhat tovább, lépnie kell vagy teljes mértékben elveszti az események feletti ellenőrzést.

Az Egyesült Államok kezdeményezésére — az idén már harmadszor — összeült az Amerikai Államok Szervezete, hogy döntésre jusson Nicaragua ügyében. Az amerikai javaslat három lényeges pontban foglalható össze: Somozával mennie kell, de a hatalmat nem a már meglévő Nemzeti Újjáépítés kormányának, hanem egy annál „szélesebb összetételű és kevésbé radikális” kormánynak, az úgynevezett nemzeti megbékélés kormányának kell átadni, és a tűzszünetet Amerika-közi békefenntartó erők helyszínre küldésével kell biztosítani.

Az amerikai kísérlet látványosan kudarcba fulladt. A szervezet történetében szinte példátlan arányban leszavazták az Egyesült Államokat. Az AÁSZ határozatlan elvetette az intervenció csapatok felállításának szükségességét, tizenhárom ország pedig azt követelte, hogy a Nemzeti Újjáépítés kormányát ismerjék el Nicaragua törvényes kormányának.

AÁSZ kontra USA

Az AÁSZ állásfoglalását az Egyesült Államok kénytelen volt elfogadni. Ugyanakkor Carter elnök a határozat meghozatala után sietett értesre adni: nem tekinti lefutottnak a játszmát, és továbbra sem vetette el a békefenntartó erők bevetésének tervét. Hozzátette, hogy erre csak akkor kerül sor, ha a Nicaraguában megalakuló „nemzeti megbékélés kormánya” kimondottan kéri is ezt.

Kérdéses, hogy az amerikai törvényhozási testületben a „Somoza-lobby” elfogadja-e ezt a rendkívül sok bizonytalansági tényezőt rejtő változatot. A majdnem ötven évvel ezelőtti megfontolás ma is érvényben van Washingtonban, Közép-Amerikában továbbra sem kívánatos semmiféle balratolódás.

Az egyik legtekintélyesebb amerikai politikai hetilap, a Newsweek kétféle választási lehetőséget lát Washington számára: az Egyesült Államok vagy tudomásul veszi, hogy Nicaraguában egy „kubai jellegű, baloldali fordulat” következik be, vagy mindenáron győzelemre kell segítenie Somoza-t. Nyilvánvaló, hogy Washington az első változatot nem tudja elfogadni, a másodikat pedig már nem tudja megtenni.

A sandinisták harca fél évszázad elteltével karnyújtásnyira van a győzelemtől. Ez alatt az ötven év alatt Amerikának soha, egyetlen pillanatra eszébe sem jutott, hogy a Somozákon kívül bárkit is meghallgasson Nicaraguában. A romokban heverő országban keserű humorral mondják: „Somoza a világtörténelem egyetlen olyan tisztí iskolása, aki diplomamunkájához egy valódi hadsereget kapott ajándékba.” A diktátor cserében Nicaraguát adta az Egyesült Államoknak. Viszont ma már kétséges, hogy Washington az ellenzék körében talál-e megfelelő jelöltet, aki hajlandó elhinni, hogy az amerikaiak által javasolt „nemzeti megbékélés kormánya” valóban szakítást jelentene a múlttal.